

महाराष्ट्र राज्य व्यवसाय शिक्षण परीक्षा मंडळ, वांद्रे (पूर्व), मुंबई ४०० ०५१.

१	व्यवसाय अभ्यासक्रमाचे नांव	सी सी इन तारतंत्री सहाय्यक (३०२१११)																																									
२	तुकडी निहाय विद्यार्थी संख्या	२५ विद्यार्थी																																									
३	अभ्यासक्रमाचा कालावधी	६ महिने																																									
४	प्रकार	अर्धवेळ																																									
५	आठवडयातील कामाचे दिवस	६ दिवस																																									
६	प्रती दिन कामाचे तास	४ तास																																									
७	अभ्यासक्रमासाठी आवश्यक जागा	प्रॅक्टिकल लॅब = २०० चौरस फूट वर्गखोलीकरीता = २०० चौरस फूट एकूण = ४०० चौरस फूट																																									
८	प्रवेश अर्हता	आठवी पास																																									
९	प्रस्तावना व उद्दिष्ट	विद्युत ठेकेदाराकडे कामाचा अनुभव मिळून वायरमन लायसन्स उपलब्ध. घरगुती तसेच विद्युत ठेकेदाराकडे वायरमन																																									
१०	रोजगार संधी	इलेक्ट्रीशियन, वायरमन, इलेक्ट्रीकल दुकानामध्ये हेल्पर. बॅटरी चार्जिंग व विक्रीसाठी स्वयंरोजगार.																																									
११	शिक्षकांची शैक्षणिक अर्हता	एम.सी.व्ही.सी. एम.आर.इ.डी.ए. उत्तीर्ण व त्यानंतर दोन वर्षे अनुभव ITI ELECRTEICIAN																																									
१२	शिक्षण पध्दती	Training System Per Week <table><tr><td>सैध्दांतिक</td><td>प्रात्यक्षिक</td><td>एकूण</td></tr><tr><td>६ तास</td><td>१८ तास</td><td>२४ तास</td></tr></table>							सैध्दांतिक	प्रात्यक्षिक	एकूण	६ तास	१८ तास	२४ तास																													
सैध्दांतिक	प्रात्यक्षिक	एकूण																																									
६ तास	१८ तास	२४ तास																																									
१३	परीक्षा पध्दती	<table><tr><th>Sr. No.</th><th>Paper Code</th><th>Name of Subject</th><th>TH/PR</th><th>Hours</th><th>Max. Marks</th><th>Min. Marks</th></tr><tr><td>1</td><td>30211111</td><td>THEORY OF WIREMAN</td><td>TH-I</td><td>3 HRS</td><td>100</td><td>35</td></tr><tr><td>2</td><td>30211121</td><td>WIRING PRACTICAL</td><td>PR-I</td><td>3 HRS</td><td>100</td><td>50</td></tr><tr><td>3</td><td>30211122</td><td>ELECTRICAL APPLIANCES</td><td>PR-II</td><td>6 HRS</td><td>200</td><td>100</td></tr><tr><td></td><td></td><td>Total Marks</td><td></td><td></td><td>400</td><td>185</td></tr></table>							Sr. No.	Paper Code	Name of Subject	TH/PR	Hours	Max. Marks	Min. Marks	1	30211111	THEORY OF WIREMAN	TH-I	3 HRS	100	35	2	30211121	WIRING PRACTICAL	PR-I	3 HRS	100	50	3	30211122	ELECTRICAL APPLIANCES	PR-II	6 HRS	200	100			Total Marks			400	185
Sr. No.	Paper Code	Name of Subject	TH/PR	Hours	Max. Marks	Min. Marks																																					
1	30211111	THEORY OF WIREMAN	TH-I	3 HRS	100	35																																					
2	30211121	WIRING PRACTICAL	PR-I	3 HRS	100	50																																					
3	30211122	ELECTRICAL APPLIANCES	PR-II	6 HRS	200	100																																					
		Total Marks			400	185																																					

अभ्यासक्रम :- तारतंत्री सहाय्यक

THEORY - I, THEORY OF WIREMAN

अ.क्र.	पाठ
२.	तारतंत्रीसाठी लागणारी हत्यारे व त्यांची निगा आणि काळजी.
३.	जोडारी व्यवसायाची हत्यारे आणि नट बोल्ट व स्कूचे जोडकाम.
४.	रिबेटच्या सहाय्याने जोडणे व स्कू ड्रायव्हर आणि छिन्नी यांचे घासकाम.
५.	सुतारकामासाठी लागणारी प्राथमिक हत्यारे आणि लाकडाचे साधे बांधकाम
६.	विजेवर चालणा-या ड्रिल मशिनवर करण्यात येणारी निरनिराळी कामे.
७.	लाकडकामासाठी लागणारे खिळे व स्कू वगैरे आणि लाकडी वस्तुंना सुशोभित करणे व चकचकीत करणे.
८.	सळी वाकविणे आणि चॅनल क्लॅप, आयबोल्ट-स्टे वो, यू क्लॅप बनविणे व जे क्लॅप बनविणे.
९.	पत्रा कामाच्या वस्तु बनविणे व कन्सिल्ड बेस बोर्ड .
१०.	एकेरी वाहन व अनेक वाहक तारापासून जोड बनविणे.
११.	तारेच्या जोड साध्याच्या कल्हई करणे आणि पीळ देणे.
१२.	अॅल्युमिनिअम व तांब्याच्या तारेचा जॉईंट तयार करणे, व अॅल्युमिनियमच्या तारेवर वेगवेगळ्या प्रकारची ग्रीस लावणे.
१३.	स्विच प्लग, स्क्वेटस् व लॅम्प होल्डर जोडणी करणे व ज्याच्यावर बसविणे त्याचप्रमाणे कट आऊट व प्यजेस बसविणे.
१४.	लाकडी बोर्डावर साध्या विद्युत मंडळाची जोडणी करणे व मंडलाचे स्पष्टीकरण देणे.
१५.	केबल , केबल टर्मिनेशन व जॉईंट.
१६.	सिरीज पॅरलल सर्कट.

PRACTICAL-I, WIRING PRACTICAL

१.	काम करताना घेण्यात येणारी, सुरक्षितता, प्राथमिक उपचार व कृत्रीम श्वसन कसे करावे याबद्दल माहिती. तारतंत्रीच्या साधनांची सुरक्षित हाताळणी
२.	प्राथमिक व दुय्यम बॅटरीची निगा व उपयोग करणे.
३.	वायरिंग कामातील दुरुस्ती फॅन रेग्युलेटरचा उपयोग
४.	आर्मड पॉवर केबलच्या सहाय्याने वायरिंग करणे.
५.	गुप्त (कन्सिल्ड) वायरिंग
६.	सिंगल फेज व थ्री फेज एनर्जी मीटरचे वायरिंग, लाईटनिंग अरेस्टसचे वायरिंग
७.	आसपास असलेल्या लाईटिंग सर्कीटला भेट देऊन त्यांचा अभ्यास करणे. (उदा.स्टेज लाईटिंग, ऑडिटी रियस लाईटिंग, प्रदर्शनातील लाईटिंग इत्यादी
८.	पॅनल बोर्ड उभारणी व वायरिंग करणे
९.	दिलेल्या विद्युत मंडळाच्या आकृतीप्रमाणे वायरिंग करणे
१०.	पॉवर सर्किट व लाईटिंग सर्किटसाठी लागणा-या सामानाची किंमत ठरविणे.

PRACTICAL-II, ELECTRICAL APPLIANCES

१	वायरिंग पध्दती (धोकादायक व सुरक्षित) आणि विद्युत मंडळे-कॉडयूट व केबल साधारण आखणी (स्टेअरकेस, गोडाउन, बोगदा व हॉस्पिटल) मंडळाची जोडणी विद्युत तारिणीची जोडणी, केबलस् बसविणे, जॉईंट बॉक्सेस, अनेक मार्गी बटण, उष्णता निर्माण करणारी विद्युतमंडळे, अर्थ कनेक्शन, कॉडयूट बसविण्याची पध्दत, कॉडयूटची धारकता, कॉडयूट कापणे, वाकविणे व आटे पाडणे. स्विचेस, स्विच गीअर, सिलींग रोज, लाकडी ठोकळे, होल्डर, प्लग, मेनस्विच बसविणे. एम.सी.बी., इ.एल.सी.बी. बसविणे.
२	गॅस डिसचार्ज लॅप, मर्क्युरी व सोडीयम व्हेपर लॅप, इनकॅनडेसन्ट लॅप, फ्ल्यूअरोसन्ट ट्यूब, वगैरेचे कार्य, दुरुस्ती व मंडळात जोडणी करणे, लाईटिंग रेग्युलेटर, टाईप ऑफ रिप्लेक्टर अभ्यास करणे.
३	घरगुती साधनांची निगा व दुरुस्ती. उदा. अ) इलेक्ट्रिक आयर्न, ब) अेअर सक्क्युलेटर क) इस्त्री ज) सिग्नलींग इक्विपमेंट्स इंडिकेटर, झ) बरगलर अलार्म ग) विद्युत नियंत्रक घडयाळे, घ) एक्स्टेन्शन लाऊड स्पीकर्स, ब) एअर कुलर भ) रेफ्रिजरेटर आणि एअर कंडीशनर
४	औद्योगिक उपकरणांचे वायरिंग :- अ) व्होल्टेज ट्रान्सफॉर्मर, व्होल्टेज अँडजेस्टमेंट ब) निरनिराळ्या डि.सी.मशीन मीटर्स, स्टार्टर्स क) ए.सी.मीटर्स आणि जनरेटर्स, व्होल्टेज कंट्रोल इंडक्शन मीटर्स, स्टार डेल्टा आणि ऑटो ट्रान्सफॉर्मर्स फ) बसबार, ग) इलेक्ट्रीक वेलिंग आणि बॅटरी चार्जिंग
५	केबल कंडक्टर व टर्मिनेशन, जॉईंट व क्रिम्पींग
६	सिरीज व पॅरलल सर्कीट जोडणी.

LIST OF TOOLS & EQUIPMENT

Sr. No.	Trainees ' Kit	QTY
1.	Rule wooden 4 fold 600 m.m	2
2.	Scriber 15 mm x 4 mm. (knurled centre portion)	2
3.	Pincer 150 mm.	2
4.	Plier insulated 150 mm.	3
5.	Screw Driver Insulated 150 mm.	3
6.	Punch Centre 150 mm. x 9 mm .	2
7.	Knife double bladed electrician	4
8.	Hammer Cross pien 115 grams. With handle.	2
9.	Electrician connector, insulated handle.	4
10.	Electrician Testing Pencil (Neon tester) 500 V.	4
11.	Heavy duty Screw driver 200 mm. (Insulated)	2
12.	Heavy duty screw driver 250 mm. (Insulated)	2
13.	Rule Steel 300 mm.	2
14.	Saw Tenon 250 mm.	4
15.	Hammer Ball Pein 0.75 kg. with handle.	2
16.	Firmer chisel wood 12 mm.	2
17.	Gimlet 6 mm.	2
18.	Bradawl – 8"	2
19.	Side cutting Plier Insulated	4

20	Spanner 150 mm. adjustable 15 degree.	1
21	Blow lamp 5 litters.	1
22	Melting pot	1
23	Ladder	1
24	Chisel cold flat 12 mm x 200 mm.	2
25	Chisel wood firmer 25 mm. and 6 mm.	2
26	Drill machine hand to 5 mm. capacity	2
27	Electric drill machine portable 6 mm capacity	1
28	Oil can 0.12 litre.	1
29	Rawl plug tool with Bit 6 No. & 8 No.	2
30	Bearing puller	1
31	Test lamp	4
32	Mallet hardwood 0.50 kg.	2
33	Hacksaw frame 200 mm. 300 mm. adjustable.	2
34	Try square 150 mm. blade.	1
35	Plier flat Nose 100 mm. (Insulated)	2
36	Plier round Nose 100 mm. (Insulated)	2
37	Drill set 3 mm., 5 mm. 6 mm.	2
38	Soldering Iron, 125 watt , 65 w	1
39	File half round , bastard 8 ”	2
40	Hand Vice 2” jaw	2
41	Stock and digs conducts (1/2 ”, ¾”, 1”)	2

42	Voltmeter M.C.O. 500 V.D.C. (Box type)	1
43	Ammeter M.C.O. 15 A.D.C. (Box type)	1
44	Ammeter M.C.O. - 5 A.X.C.	1
45	A.C. Voltmeter M.I.O. 500 V	1
46	A. C . Ammeter M.I.O. 75 A	1
47	A. C. Ammeter M.I.O. 5 A	1
48	Megger 500 volts.	1
49	A. C. Energy meter single phase 5A 250V	2
50	Bench Vice 5'	2
51	Bench working 2.5 x 1.20 x 0.75	2
52	Almirah 2.5 x 1.20 x 0.50 meters	1
53	Instructor 's table (3' x 2' x 2 ½')	1
54	Instructor 's chair.	1
55	Fire extinguishers	2
56	Fire Buckets	4
57	Pipe vice to take pipes up to 2" dia.	2

REFERENCE BOOKS

१) SUBODH VIDYUTSHAstra	BY TRAMBAK WAGHMARE
२) ADHUNIK VIDYUTSHAstra	BY PRAKASH SHAHA
३) BASIC ELECTRICITY	BY M L ANWANI
४) SOPE VIDYUTSHAstra	BY SHAM PITKE
५) BASIC ELECTRICAL ENGINEERING	BY P S DHOGAL

*****THE END *****